

הרב מרדכי הלפרין

שו"ת וירטואלי במכון שלזינגר

הבעייתיות בהשבת תשובה לשואל לא מוכר

ניהול מערכת שו"ת חובקת עולם כרוכה בקשיים לא פשוטים. השואל, במיוחד אם הוא פונה באמצעות הדואר-האלקטרוני, אינו מזוהה אישית ואין ידוע מהיכן הוא. כבר קיבלנו שאלות מעניינות מכתובת דואר-אלקטרוני שנראתה שייכת לארה"ב הרחוקה, והתברר מאוחר יותר, שהשואל מתגורר בישראל ומחזיק בכתובת דואר-אלקטרוני אמריקאית. כאשר השואל איננו מוכר לרב המשיב, הרב חייב לנקוט משנה זהירות בתשובתו כדי למנוע הכשלה של השואל, או ניצול לרעה של התשובה על ידי השואל. כבר קיבלנו שאלות בדוא"ל שנשלחו במטרה לגרום מכשלה למכון או בכוונה לנצל את התשובה הצפויה למאבקים במורי הוראה של הקהילה המקומית. אולם גם כשמדובר בשואל תמים, כוונתו בשאלה אינה תמיד ברורה לנו. להלן דוגמא לשאלה מעניינת שבה קשה לענות תשובה בלי להכיר את השואל ואת כוונתו המדויקת בשאלתו. השאלה עוסקת בנושא לימודי רפואה לכזה:

שמי -- -- ממלבורן שבאוסטרליה. אני כהן שזה עתה התחיל ללמוד רפואה. בעוד חודשים ספורים יהיה עלי להתחיל בלימודי האנטומיה, לימודים הכוללים ניתוחי גוויות. לפני שנה שהיתי זמן קצר בישיבת --, ובתשובה לשאלתי אם מותר לכהן ללמוד רפואה, נעניתי שהנושא מורכב ומסובך, והמליצו לי לפנות אליכם. אודה לכם מאד אם תסייעו בידי לפתור את הדילמה בה אני נתון. ביצוע הניתוחות הוא תנאי הכרחי ללימודי רפואה באוניברסיטה כאן.

בכבוד רב,

-- --

למרות שמדובר בניתוחי גוויות בחו"ל, ומעיקר הדין לדעת רוב הפוסקים, הגופות הינן בחזקת 'שאינן מטמאות באוהל', לגמרי לא פשוט להקל בכך בלימודי האנטומיה. השאלה התמימה לכאורה, העלתה שאלה נוספת, שאיננה מפורשת במכתבו של השואל: האם רצונו של השואל בתשובה הלכתית ברורה תוך כוונה לנהוג על פיה, גם אם משמעות הדבר הפסקת לימודי הרפואה שלו ונסיגה משאיפה אישית רבת שנים? או אולי רצונו של השואל למצוא היתרים, דחוקים ככל שיהיו, אך מספיקים כדי לאפשר לו לממש את שאיפת חייו ללמוד רפואה, בלא שיוכתם בכתם של חוטא? אולי אין לכוון השואל כוחות נפש להימנע מספקות הלכתיים הכרוכים בלימודי הרפואה, וכל כוונתו היא למעט באיסורים ולסמוך על המקלים הלכה למעשה?

לאור ספקות אלו השבתי לו את התשובה הבאה עם מקורות מפורטים. ברקע לתשובתי עמדה לפני פסקה אחת מתשובה של הגר"א הלוי הרצוג זצ"ל בשאלה דומה, וכך כתב:

והנה אין אני מורה היתר לכהנים. אכן כוונתי להגיד מה שיש לצדד בזכותו של הבחור ההוא, שלפי דברי כ"ת הוא מאמין בתורה וחז"ל ושומר תורה ומצוות, **שלא להחתימו בחותמת של עבריין...**

התשובה, אפוא, נכתבה בזהירות רבה, כדלהלן:

הנושא אכן מורכב. רוב הפוסקים אוסרים לכהן ללמוד רפואה אם יאלץ להטמא למתים. למרות האמור, שלושה תלמידי חכמים התירו לימודי רפואה לכהן בתנאים מאד מוגדרים:

1. הרב מרדכי הכהן התיר לימודי רפואה לכהן על בסיס כללי פיקוח נפש שדוחה איסורי תורה. אמנם חלקו עליו גדולי הפוסקים. לדוגמא: הרב משה פיינשטיין פסק שמצוות פיקוח נפש איננה יוצרת חיוב ללמוד רפואה בדיוק כפי שמצוות צדקה איננה יוצרת חיוב לעסוק במסחר ולהתעשר כדי ליתן צדקה. לכן אסור לעבור על ההלכה לצורך לימודי רפואה.

2. הרב שלמה גורן התיר לכהן הלומד רפואה להשתתף בנתיחת גופות אם יענוד על זרועו צמיד מיוחד. גם היתר זה איננו מוסכם.

3. ראוי לציין שהרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג, מי שהיה הרב הראשי לישראל, כתב בתשובה שאמנם לכתחילה לא ראוי לסמוך על השיטות המתירות לכהן ללמוד רפואה, בכל זאת, כהן שומר מצוות שהחליט לסמוך על שיטות המקילים אסור להגדירו כחוטא.

אציין כי שאלתך המהותית איננה ברורה לי כל כך: אפשרות אחת היא שהתכוונת לשאול אם אתה רשאי להמשיך או שעליך להפסיק את לימודיך ולוותר על קריירה רפואית.

אפשרות אחרת היא שהתכוונת לשאול לא אם להמשיך את לימודיך, אלא איך להמשיכם במינימום של איסורים. אם כן, עליך למעט ככל הניתן בנגיעה בגוויות. (במדינת ישראל למשל, רבים הם בתי הספר לרפואה שאינם מחייבים את תלמידיהם להשתתף בפועל בנתיחות, ומאפשרים שימוש אלטרנטיבי באטלסים אנטומיים מודפסים ו/או ממוחשבים).

בנוסף, בכל מצב בו תמצא תחת קורת גג אחת עם גוויות מתים עליך להקפיד לענוד צמיד¹ שהוכן לפי ההנחיות שקבע הרב גורן.

במקביל אני שולח לך בדואר צילום ערך 'כהן' מהאנציקלופדיה הלכתית-רפואית, ולצורך קבלת הנחיות מעשיות עליך להתייעץ עם רב מוסמך.

בכבוד רב

1. הערת עורך: י"פ. מדובר בצמיד או בשרשרת של מתכת שנגעה במת או באוהל המת, וכיוון שכבר נטמא, אין איסור בתוספת הטומאה. עי' הרב ש' גורן, תורת הרפואה, מעמ' 242; אנציקלופדיה הלכתית רפואית ד, עמ' 83.

--- --

דוגמא נוספת לשאלה שהגיעה גם היא מאוסטרליה: האם רשאי רופא (או לכל מטפל חירום, כגון כבאי אש וכדומה) להיענות לקריאת חירום ולטפל בחולה שיש בו סכנה שנמצא בתוך כנסייה נוצרית? השואל לא הזדהה בשאלתו הראשונה באופן מלא, ולא ידענו מי הוא, ומהן ידיעותיו בהלכה. משום כך הוחלט לענות לו על שאלותיו בדרך קצרה (פסחים ג ע"ב). התשובה הייתה:

מותר להיכנס לכנסייה לצורך הצלת חיים בין של יהודי ובין של גוי. גם לחלל שבת מותר בזה"ז לצורך הצלת חיים כנ"ל, כפי שפסק הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כשעמו עוד מגדולי הפוסקים.

השואל לא הסתפק בתשובה הקצרה. הפעם הוא הזדהה בתור רב באוסטרליה, ושוב שאל:

ברשות הרב אבקש מעט הסבר לתשובתו. לכאורה אין לדמות איסורי שבת שעליהם נאמר וחי בהם ולא שימות בהם, וא"כ ישנה מצוה וחובה לחלל שבת להציל נפש וכן משום איבה להציל את שאינו בן ברית אך מנין לנו לענין זה שלכאורה הוא ביהרג ואל יעבור שהרי בכל מתרפאין חוץ מע"ז וכו' וכשם שאין מתרפאין אין מצילין בהם נפשות ואף באביזרייהו אמרין יהרג ואל יעבור ושמא משום איבה שרי (וזה שייך רק באינו יהודי?) אודה לכבוד תורתו באם ישיב לי מקורו.

הפעם נשלחה לרב השואל תשובה מפורטת. המובאת כאן בעמוד הבא שכותרתה: 'כניסה לבית ע"ז להצלת חיים'.

אין ספק שההתקדמות הטכנולוגית מאפשרת גידול נרחב בהפצת תורה. אך יחד עם זאת היא יוצרת סיכונים חדשים, המחייבים את מורי ההוראה בשיקול דעת תמידי ובזהירות כפולה ומכופלת, כדי שלא להיכשל בדבר הלכה.